

Geliş Tarihi : 01.02.2024
Kabul Tarihi : 23.04.2024

 <https://doi.org/10.20304/humanitas.1430212>

Göktaş, N. & Kaptan, S. B. (2024). Türkiye Cumhuriyeti'nin 100 yıllık çeviri serüveni: Dergiler, projeler ve çeviri eğitimi. *HUMANITAS - Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(Cumhuriyet'in 100. Yılı Özel Sayısı), 125-141. <https://doi.org/10.20304/humanitas.1430212>

TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NİN 100 YILLIK ÇEVİRİ SERÜVENİ: DERGİLER, PROJELER VE ÇEVİRİ EĞİTİMİ

Nazik GÖKTAŞ¹, Serra Bengi KAPTAN²

ÖZ

Cumhuriyetin ilanıyla birlikte Türk toplumu Batı dünyasıyla daha yakın ilişkiler kurmaya çalışmıştır. Bu süreçte çeviri faaliyetleri önemli bir rol oynamış ve kültürel etkileşimi artırmıştır. Osmanlı Dönemi'nde sistemli ve düzenli bir çeviri etkinliğinin bulunmamasına karşın Cumhuriyet Dönemi'nde bu konu önemli biçimde ele alınmıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında çeviri faaliyetlerinin genellikle edebi eserler üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Özellikle Batı edebiyatının klasik eserleri Türkçeye çevrilerek yerel okurlarla buluşturulmuştur. Bu dönemde çevirmenler sadece dil engelini aşmakla kalmamış, aynı zamanda yabancı kavram ve düşünce sistemlerini Türk kültürüne aktarma görevini de üstlenmişlerdir. Türkiye'de çeviri faaliyetlerinin zaman içerisinde çeşitlendiği ve geliştiği vurgulanmaktadır. Bilim, teknoloji, hukuk ve diğer alanlardaki metinlerin çevirileri, ülke modernleştikçe giderek daha önemli hale gelmiştir. Bu dönemde özel terimlerin doğru çevirileri Türkiye'nin uluslararası entegrasyonunu desteklemiştir. Dolayısıyla Türkiye Cumhuriyeti'ndeki çeviri faaliyetleri sadece dilsel iletişime değil aynı zamanda kültürel alışverişe de yön vermektedir. Bu çalışma, çeviri tarihindeki bu gelişmelerin izini sürerek, Türk toplumunun dünya sahnesinde ulaştığı konumu anlamamıza katkıda bulunmaktadır. Bu çalışma ile Türkiye Cumhuriyeti'nin 100. yılını kutladığı 2023 yılında hem şimdiye kadar yapılmış çalışmalar üzerine bir alanyazın taraması yapılmış, hem de 21. yüzyılda, cumhuriyetin en güncel yıllarında var olan ve devam eden çeviri etkinliklerine yer verilerek önceki çalışmalarda daha az değinilen bir döneme ışık tutulmak istenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çeviri Tarihi, Cumhuriyet Dönemi, Çeviri Faaliyetleri, Çeviri Dergileri, Çeviri Eğitimi

¹ Doç. Dr., Mersin Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, nazikg@mersin.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-4861-3810>

² Arş. Gör., Toros Üniversitesi, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, serrabengi.kaptan@toros.edu.tr, <https://orcid.org/0009-0000-4345-9522>

Date Received : 01.02.2024
Date Accepted : 23.04.2024

 <https://doi.org/10.20304/humanitas.1430212>

Göktaş, N. & Kaptan, S. B. (2024). 100 years of translation adventure of Turkish Republic: Journals, projects and translation training. *HUMANITAS - Journal of Social Sciences*, 12 (Special Issue of the 100th Anniversary of the Republic), 125-141. <https://doi.org/10.20304/humanitas.1430212>

100 YEARS OF TRANSLATION ADVENTURE OF TURKISH REPUBLIC: JOURNALS, PROJECTS AND TRANSLATION TRAINING

Nazik GÖKTAŞ³, Serra Bengi KAPTAN⁴

ABSTRACT

The proclamation of the Republic marked a pivotal moment for Turkish society, signaling a deliberate effort to forge closer ties with the Western world. Translation activities emerged as a crucial catalyst in fostering cultural interaction during this transformative era. In contrast to the Ottoman Period, characterized by a lack of systematic translation endeavor, the Republican Period witnessed a significant focus on addressing this gap. The initial years of the Republic saw a predominant emphasis on translating Western literary masterpieces into Turkish, thereby introducing local readers to classical works. Translators, beyond bridging linguistic barriers, undertook the formidable task of conveying foreign concepts and thought systems into the fabric of Turkish culture. This paper underscores the diversification and progression of translation activities in Türkiye over time. Beyond literary works, translations extended to encompass texts in science, technology, law, and various fields, gaining heightened importance in tandem with the country's modernization efforts. The precision of translating specific terms contributed significantly to Türkiye's international integration. Consequently, translation activities in the Republic of Türkiye not only facilitated linguistic communication but also fostered cultural exchange, shaping the nation's position on the global stage. Through a historical lens, this study traces the evolution of translation activities from the founding of the Republic to the present, offering valuable insights into Turkish society's journey in the international arena. This research constitutes a literature review conducted in 2023, coinciding with the Republic of Türkiye's centennial celebration. It extends prior scholarly examinations by incorporating a comprehensive analysis of translation activities throughout the 21st century, shedding light on a period less explored in previous studies.

Keywords: Translation History, Republican Period, Translation Activities, Translation Journals, Translation Training

³ Assoc. Prof., Mersin University, Faculty of Humanities and Social Sciences, nazikg@mersin.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-4861-3810>

⁴ Res. Assist., Toros University, Faculty of Economics, Administrative and Social Sciences, serrabengi.kaptan@toros.edu.tr, <https://orcid.org/0009-0000-4345-9522>

Giriş

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu 1923 yılından bugüne, 2023 yılına, bir asırlık yaşamışlık birikmiştir. Bu birikimi oluşturan, toplumun birçok yönden gelişimine ve değişimine katkıda bulunan sayısız faktör olmuştur. Cumhuriyetin ilk yıllarında, Mustafa Kemal Atatürk'ün önderlik ettiği çağdaşlaşma gayesi bu faktörler bakımından belirleyici bir role sahiptir. Dil; ulusal kimliğin şekillendirilmesi, kültürel etkileşimin artırılması, toplumun eğitim düzeyinin yükselmesi gibi konularda çok önemli bir araç haline gelmiş, çeviri faktörünün mevzu bahis etkenler arasına girmesine öncü olmuştur. Özellikle Harf Devrimi'nin ardından ortaya çıkan çeviri zorunluluğu öncelikle var olan edebi, bilimsel ve felsefi eserlerin yeni alfabeye sahip Türkçeye aktarılması noktasında belirginleşmiştir. Cumhuriyetin erken yıllarından 1970'lere kadar doğrudan devlet kurumları tarafından yoğun çeviri faaliyetleri gerçekleştirilmiştir. Tüm bu süre içerisinde özel yayınevlerinin faaliyetleri söz konusu olsa da Tercüme Bürosu ve *Tercüme* dergisinin katkıları Türk çeviri tarihi açısından çok özel bir konuma sahip olmuştur. Bu sayede çağdaş medeniyetler düzeyine gelme, batılılaşma ve Türk hümanizması oluşturma gibi hedeflerle beraber Avrupa dillerinden çeviriler yapılmasına ön ayak olunmuş ve halk kısa sürede çok sayıda çeviri eserle tanıştırılmıştır. Ulusun kültürel anlamda canlandırılması ve kültürler arası iletişimin etkin bir parçası olabilmesi bu faaliyetlerin temel amacı olarak değerlendirilebilmektedir.

Yüz yılın ilk yarısında batı dillerine ve klasiklerine öncelik verilerek edebiyatın zenginleşmesi ve çeşitlenmesi hedeflenmiştir. Çeviri ve çeviri tarihi araştırmalarının bulgularında yapılmış çevirilerin büyük bölümünün yalnızca Fransızca, Almanca ve İngilizce gibi Batı dillerinden yapıldığı görülmektedir (Avcı & İşcen, 2021; Göktaş, 2005). Bu dönemde batı edebiyatlarına yönelik yoğun çeviri çalışmaları yürütülmesi ilerleyen süreçlerde değişikliğe uğramıştır. Dergilerde yayımlanan yazıların ve çevirilerin, yayınevlerinin yayımladığı çeviri kitapların güncel konulardan doğrudan etkilenmesi sebebiyle politik değişimlerin, çalkantıların ve karmaşanın yaşandığı dönemlerde çeviri faaliyetlerinin yönelimlerinde belirgin değişiklikler yaşanmıştır. 1980'lerden itibaren Batı dillerinin yanı sıra Doğu dillerinden yapılan çevirilerde de artış yaşanmış, aynı zamanda dönemin getirisi popüler ideolojik akımlar da çeviri metinlerde kendine önemli bir yer bulmuştur. *Yazko Çeviri* ve *Metis Çeviri* gibi dergiler *Tercüme* dergisinin meşalesini taşıma amacıyla ortaya çıkmıştır. Her ne kadar bu dergiler aynı düzeyde ve uzun soluklu olmasalar da entelektüel kesimin yoğun ilgisini çekmeyi başarmış, çevirinin önemini vurgulamıştır.

Tercüme dergisi, *Yazko Çeviri* ve *Metis Çeviri* gibi dergilerin yoğun biçimde yayımlandığı sürede çevirinin pratik ve fayda odaklı yönleri ön planda iken, akademik ve bilimsel gelişim konusu arka planda kalmıştır. Her ne kadar tüm bu dergilerde alana özgü bazı kuramsal yazılara, yazıların çevirilerine, çeviri stratejileri ve yöntemlerine ve çeviri eleştirilerine yer verilmiş olsa da akademik bakış açısının kazanılması 2000'li yıllara doğru ancak ortaya çıkabilmiştir. 21. yüzyıla gelindiğinde akademik bir disiplin olarak çevirinin yükselişe geçtiği ve çeviri sektörünün de önem kazanmaya başladığı görülmektedir. Küreselleşmenin en tepe noktalara ulaştığı bu yüzyılda yaşanan gelişmelerin hemen hepsi çeviri alanı üzerinde etkili olmuştur. Çeviri eğitimi, çeviri eleştirisi ve kuramsal çalışmalar ivme kazanmıştır. Cumhuriyetin ilk günlerinden günümüze ulusun kültürel kimliğini şekillendiren,

kültürler arasılığı teşvik eden, edebiyatı zenginleştiren ve küresel kimlik oluşumuna katkıda bulunan dinamik bir güç olan çevirinin tarihsel önemini ve güncel durumunu anlatmak gereksinimi söz konusudur. Bu çalışmada Türkiye Cumhuriyeti'nin 100. yılında cumhuriyetin değerinin vurgulanması ve ayrıca çevirinin bu bir asırlık süreçteki rolünün ve katkılarının ön plana çıkarılması amaçlanmıştır. Bu kapsamda 1923-2023 yılları arasında toplumsal ve kültürel bağlamda önemli yere sahip faaliyetler irdelenmiş ve yorumlanmıştır.

Erken Cumhuriyet Döneminde Çeviri (1924-1940)

Araştırma alanı olarak değerlendirdiğimizde çeviri tarihi çalışmaları Türkiye'de Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi olmak üzere iki ayrı dönem üzerinden ele alınmaktadır (Göktaş, 2005; Demircioğlu, 2016). Bu çalışma kapsamında Cumhuriyet'in 100. yılının kutlanması vesilesiyle yalnızca Cumhuriyet Dönemi faaliyetleri ele alınmıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında, özellikle 1923'ten 1940'a kadar ülkede siyasi, kültürel ve sosyal birçok değişim yaşanmıştır. Bu dönemde Türk hükümeti, modernleşme ve Batılılaşma politikalarını benimseyerek bir dizi reformu hayata geçirmiştir. Bu dönemde çeviri faaliyetinin çok fazla ilgi görmemesine rağmen yine de önemli gelişmeler yaşanmıştır.

Türklerin İslamiyete geçmesiyle Türk dili, Arapça ve Farsça sözcüklerden ve dilbilgisi kurallarından etkilenmeye başlamıştır (G. Lewis, 1999). Tanzimat döneminden itibaren Osmanlı Türkçesi, karmaşık, ağır ve yapay bir dil olduğu ileri sürülerek eleştirilmiş, hem bir eğitim aracı olma işlevini hem de yapısal olarak modern fikirlerin iletilmesini sağlayacak niteliklerine sahip olmadığı belirtilmiştir (Heyd, 1954). Arap alfabesinin Türkçe seslerle uyum sağlamadığı düşüncesi ve matbaaya uygun görülmemesi gibi faktörler halkın okuma yazma bilme oranındaki düşüklüğün nedeni olarak da değerlendirilmiştir. Okuma yazma oranının düşük olmasının da bilimin ilerlemesine, gelişmesine ve genişlemesine engel olduğu düşünülmüştür (Berk Albachten, 2015). 3 Kasım 1928 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti'nde çıkarılan bir yasayla Latin harfleri (29 harften oluşan: 8 sesli ve 21 ünsüz) kabul edilmiştir. Bu değişikliğin amacı hem Türkçenin okunmasını ve yazılmasını kolaylaştırmak hem de yasal ve toplumsal anlamda laikliği tesis edip batılılaşmaktır. Yeni alfabe ile dilin, Arapça ve Farsçanın etkilerinden arınması sağlanmıştır (Göktaş, 2005; Avcı, 2020). Bu süreçte birçok eser yeniden yazılmıştır ve çevirileri yapılmıştır. Bu dönemde çevirinin aslen üç amacı olduğunu belirtmek mümkündür: (1) Milli bir edebiyat oluşturmak, (2) Dili zenginleştirmek ve (3) Halkı ve gençleri önemli edebi eserlerle tanıştırmak. Bu noktada çevirinin; edebi, dilsel ve öğretici özelliklerinin temel alındığını belirtmek mümkündür.

Eğitim reformu çerçevesinde yabancı dildeki kaynakların Türkçeye çevrilmesi önemli bir rol oynamaktadır. Milli eğitimi düzenleme konusu başlıca Telif ve Tercüme heyetlerince ele alınmıştır fakat 1926 yılına gelindiğinde bu heyetin yerine Milli Talim ve Terbiye Dairesi oluşturulmuştur. Telif ve Tercüme Heyetleri faaliyet gösterdikleri süreçte Türk tarihi ile ilişkili kaynakların, Türk dili üzerine çalışmaların ve dinin okullarda nasıl öğretileceğine yönelik eserlerin çevirileri sağlanmıştır (Kayaoğlu, 1996; Kırpık vd., 2014). 1923 yılında Maarif Vekaleti tarafından (Milli Eğitim Bakanlığı) eğitim öğretimle ilgili yeni düzenlemeler yapılmıştır. Bu dönemde Telif ve Tercüme Encümeni'nin başına Ziya Gökalp getirilmiştir ve Ziya Gökalp ders kitaplarının tercümelerinin yapıldığı faaliyetlere öncülük etmiştir (Can,

2015). Eğitim materyalleri ve kitaplar Türkiye'de eğitim sisteminin güçlenmesine, özellikle Batı kaynaklı bilgilerin Türkçeye çevrilmesine katkı sağlamıştır.

Dönemin önemli yazarları yabancı edebiyat eserlerini Türkçeye çevirmiş, uluslararası edebiyatı Türk okurlarla buluşturmuştur. Bu hem Türk edebiyatının zenginleşmesine katkı sağlamaktadır hem de dünya edebiyatının Türk kültürü üzerindeki etkisini artırmaktadır. Erken Cumhuriyet Döneminde (1920'li ve 1930'lu yıllar) Türkiye Bibliyografyasına göre 181 Fransızca, 119 İngilizce, 28 Almanca eser çevirisi yapılmıştır ve İngilizce, Almanca, Yunanca ve Rusça gibi dillerin eserlerinin çevirileri Fransızca üzerinden gerçekleştirilmiştir (Berk Albachten, 2001). Tercüme ve Telif Heyeti'nin 1923'te yaptığı çeviri faaliyetlerinin kapsamında edebi eserler bulunmamaktadır. Yalnızca, "Çocuklar Kütüphanesi" serisinin içindeki *Altın Çiftlik* kitabı bir adaptasyon kitap olarak görülmüştür ve edebi eser olarak değerlendirilmektedir (Tuncor, 1989). 1927 ve 1928 yıllarında Millî Eğitim Bakanlığı "Cihan Edebiyatından Nümuneler" isimli bir çeviri kitaplar serisi yayımlamıştır fakat Harf Devrimi'nden sonra bu çalışmalar sonlanmıştır. Bakanlık tercüme çalışmalarını 1929-1932 yılları arasında altı çocuk ve genç edebiyatı eserinin çevirilerini yayımlayarak sürdürmüştür (Tuncor, 1989). Buna ek olarak, Horace'ın bazı eserleri, Shakespeare'in *Othello* eseri ve Platon'un iki eserinin çevirileri de 1940'a kadar olan süreçte yapılmıştır. Harf Devrimi öncesinde ve sonrasında özel yayın evlerinin de edebi eserlerin çevirileri üzerine çalışmaları olmuştur fakat yine de bu dönem çeviri açısından çok verimli olmamıştır.

Edebiyat ve eğitim alanında yapılan faaliyetlere ek olarak yeni kurulan bir devletin hukuk ve idare alanında ihtiyaç duyduğu birikimi sağlayabilmek adına uluslararası belgeler ve uygulamalar da tercümenin kapsamına girmiştir. Buna yeni hukuki ve idari sistemin Türkiye'ye uyarlanmasına yönelik çeviri faaliyetleri de dahildir. Ancak bu dönemde çeviri faaliyetleri diğer reformlara göre daha az ilgi görmüştür. Türkiye'de özgün eser yazılmasına ve milli kültürün geliştirilmesine daha fazla önem verilmesi bu noktada etkili olmuştur.

Tercüme Bürosu ve *Tercüme* Dergisi Dönemi (1940-1966)

Tercüme Bürosu

Türkiye'de çeviri faaliyetlerine dair en önemli gelişmelerden biri, 1940 yılında kurulan Tercüme Bürosu ve 19 Mayıs 1940 (Göktaş, 2005, s. 23) tarihinde yayımlanmaya başlanan *Tercüme* dergisidir. Tercüme Bürosu ve *Tercüme* dergisi, Türkçe'de çeviri çalışmalarını desteklemeyi ve çeşitli dillerden eserleri Türkçeye kazandırmayı amaçlayan önemli girişimler olmuştur. Tercüme Bürosu, Türk okurları insanlığın ürettiği evrensel değerlerle buluşturarak dünya kültürleriyle iletişimi arttırmak ve Türkçeyi geliştirip zenginleştirmek amacıyla kurulmuştur. Büronun 1940 yılında kuruluşunda dönemin Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ve Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel'in büyük etkisi vardır. Yücel'in büronun kuruluşundaki hedefi kültürel aydınlanma ve batılılaşmanın (Tahir Gürçağlar, 2005) yanı sıra Türk hümanizmasını da oluşturmak olmuştur (Göktaş, 2005; Vural Kara, 2010). Bu büro, farklı dillerden edebi eserlerden bilimsel metinlere kadar önemli eserlerin Türkçeye çevrilmesi ve Türk kültürüne kazandırılması için çalışmalar yapmıştır. Bu çevirilerin amacı Türk halkının hem eğitim hem de kültür alanındaki bilgilerini arttırmaktı.

I. Türk Neşriyat Kongresi'nde Tercüme Encümeni'nin sunduğu rapor ve alınan kararların neticesinde Tercüme Bürosu'nun kurulması gündeme gelmiştir. Başlangıçta Tercüme Bürosu "Tercüme Heyeti" adını almıştır. İlk toplantısını 28 Şubat 1940'da Hasan Ali Yücel başkanlığında yapan Tercüme Bürosu, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı olarak faaliyet gösteren bir kurum olmuştur (Anamur, 1998, s. 121-122). Günyol'a göre (1983) Tercüme Bürosu fikri uzun bir süredir devam eden çeviri çabalarının, özellikle Batı kültürüyle etkileşimi hızlandırma ve daha rasyonel bir düzeye getirme ihtiyacından doğmuştur. Cumhuriyet dönemine kadar aydınların kişisel çabalarının yeterli bir olgunluğa erişip önemli bir katkı yapamadığını ve bu alandaki etkinliklerin diğer ülkelerdeki yayıncıların bilgisi ve liderliğiyle gerçekleştiğini ifade eden Günyol, Türkiye'de benzer girişimlerin olmaması nedeniyle, kültür alanındaki bu büyük çabanın devlet eliyle yürütülmesinin kaçınılmaz olduğuna vurgu yapmıştır. Günyol, Tercüme Bürosu'nun kuruluş amacını, bu dağınıklığı ve gelişigüzel çeviri faaliyetlerini sona erdirerek, dünya klasikleriyle doğrudan ve etkili bir şekilde iletişim kurmayı sağlamak olarak açıklamıştır. Büronun çeviri etkinliğinin sistemli ve aktif tutulması konusunda başarılı olduğu söylenebilmektedir fakat tamamen kurumsallaşmış olduğunu ifade etmek mümkün değildir (Soysal, 2017).

Tercüme Bürosu'nun önemli özelliklerinden biri de, kendi büroları kapsamında yapılan çevirilere ek olarak farklı yayınevleri ve kişiler tarafından yapılan çevirileri de denetlemesi olmuştur. Çeviride gelişmiş güzelliği ve özneliği engelleyip, hümanizm düşüncesini ileriye taşıyacak çevirileri bir bütün haline getirmek amacıyla yapılan denetlemeler alana önemli bir yenilik getirmiştir. Bu noktada norm kavramı dolaylı bir biçimde ortaya çıkmış, Tercüme Bürosu'nun belirli normlar altında faaliyet gösterdiği belirlenmiştir (Göktepe, 2014).

Tercüme Dergisi

Tercüme dergisi, Tercüme Bürosu tarafından 1941 yılında yayımlanmaya başlanan bir dergidir ve içeriğinde çeşitli dillerden yapılan çevirilere yer verilmiş, çeviri çalışmalarının desteklenmesi amaçlanmıştır. *Tercüme* dergisi, 19 Mayıs 1940 tarihinde ilk sayısı ile yayın hayatına başlamıştır. Bu tarih, derginin çıkışının düşünce alanında bir kurtuluş savaşının başlatıldığı izlenimini uyandırdığı gün olarak dikkat çekmektedir. Derginin temel hedefi, tercüme edilen metinleri Türkçe olarak tekrar şekillendirip oluşturmaktır. Ayrıca, Tercüme Bürosu'nun çevirdiği eserleri içeren *Dünya Edebiyatından Çeviriler* dizisi, *Tercüme* dergisi tarafından bilinçli bir şekilde desteklenmiştir. Bu destek, yabancı dil bilmeyen Türk okurlarının dünya yazınıyla eşdeğer çevirilerle buluşmasını hedeflemektedir (Anamur, 1998, s. 122-124).

Tuncel (1958) bir çeviri dergisinin çıkarılma düşüncesinin Nurullah Ataç'a ait olduğunu belirtmiştir. Ataç'a göre ise (1941), bu derginin ana amacı Türk halkının başka dillere ait yazınlarla tanışmasının ve Türkiye Cumhuriyeti'nde bir çeviri edebiyatın oluşmasının sağlanmasıdır. *Tercüme* dergisi toplam 18 ciltten ve 7917 sayfadan oluşan bir dergidir. Dergi, iki ana bölümden meydana gelmektedir: İlk bölüm, kaynak metinlerle birlikte düşünce yazıları, şiir, öykü, roman ve tiyatro oyunlarının çevirilerini içerirken, ikinci bölüm ise çeviri konusundaki kuramsal yazılar ve çeviri eleştirisi yazılarına ayrılmıştır. Dergide, 19 farklı dilde yapılmış çevirilere ek olarak, Türkçe'den çeşitli batı dillerine 33 çeviri de bulunmaktadır. Bu süreçte, Tercüme Bürosu'nda dönemin öne çıkmış yazarları, şairleri, çevirmenleri ve akademisyenleri görev almışlardır (Göktaş, 2005). Derginin ilk sayısının önsözünde dönemin

Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel'in ifadeleri içinde çevirmenin yazarın kültürüne hâkim olması gerektiği bulunmaktadır (Sauer, 1997). Bu nedenle ilk sayıdan itibaren, biraz üstü kapalı da olsa çeviri ve çeviri stratejilerinden söz edildiği çıkarımı yapılabilmektedir.

Tercüme dergisi, Türk yazarlarından ziyade yabancı yazarların farklı dillerden eserlerinin Türkçeye çevrildiği bir dergi olarak kültürel alışverişi teşvik eden bir platform sunmuştur. Dergi, farklı dönemlerde değişen editörler tarafından yönetilmiş olmasına rağmen genel olarak çeviri faaliyetlerini desteklemeyi, çevirmenlere yardımcı olmayı ve çeşitli kültürleri Türk okurlarıyla buluşturmayı amaçlamıştır. Bu girişimler, Türk kültürünün uluslararası alanda daha geniş bir kitle tarafından tanınmasına ve Türkçenin söz varlığının ve edebi niteliğinin zenginleşmesine katkı sağlamıştır. Derginin etki ve önemi yayın hayatını uzun yıllar boyunca sürdürmesiyle orantılı bir ilişki içerisinde. Özel yayınevlerinin yayımlanmış olduğu dergiler zaman içerisinde ortaya çıkmış olsa da genellikle birkaç sayı itibarıyla son bulmuşlar (Sauer, 1997), *Tercüme* dergisinin yerini alamamışlardır. Çevirilerin yanı sıra yapılan çeviriler hakkında incelemeler, eleştiriler ve bu eleştirilere yanıtlar gibi yazılar da içeren dergi günümüzde çeviri disiplini içerisinde yer alan alt başlıklara yakın uygulamaların başlangıç dönemlerinden itibaren yer alabildiğini de gözler önüne sermektedir. Ayrıca derginin içinde bulunan Osmanlı ve Türk çeviri tarihi üzerine yazıların gelecekteki araştırmacılara yol gösterecek nitelikte değerlendirildiği de görülmektedir (Arusoğlu, 2010). Ancak, bu dönemdeki çeviri faaliyetleri, çeviri yazıları ve eleştirileri hem dergi bazında hem de Millî Eğitim Bakanlığı çatısı altında genellikle devlet destekli bir girişim olarak öne çıkmış ve resmi çeviri politikalarının bir parçası olarak yürütülmüştür. Ülkede gerçekleşen politik ve düşünsel değişimler bu derginin içerik ve kapsamı üzerinde etkisini göstermiştir. Derginin son yayımının üzerinden yıllar geçmiş olmasına karşın, MEB'in büroya ait klasiklerin çevirileri üzerinde hiçbir değişiklik yapmadan tekrar basarak yayımlaması, hem büronun hem de derginin icraatlarının 1989 yılında bile büyük bir kıymet gördüğünün göstergesidir (Berk, 1999). Tercüme Bürosu ve *Tercüme* dergisi kapsamında Kurultay (1999), Göktaş (2005) ve Göktepe (2014) tarafından yapılan çalışmalar konu hakkında sundukları detaylı bilgilerle başvuru kaynağı niteliği taşımaktadır. Bu kaynaklar, günümüzdeki çeviri faaliyetlerinin geçmişinin ve başlangıç noktalarının tespitinde büyük öneme sahiptir.

Politik Dönüşümler Dönemi (1966-1980)

Tercüme dergisinden sonraki süreçte Türkiye Cumhuriyeti'nin çeviri faaliyetleri içerisinde önemli bir yere sahip *Metis Çeviri* dergisinin yayım hayatına başlamasına kadar ülkede, politik ve ekonomik değişimlerin yoğun olduğu bir dönem yaşanmıştır. Bu dönem, 1960'lı yılların hükümet uygulamalarına karşı 1968'de başlayan öğrenci olayları ve 68 olayları veya 68 kuşağı/hareketi olarak anılan dönemi de içine alır (Bulut, 2011). 1970'lerden başlayarak koalisyon hükümetleri, siyasi gruplar arasında gittikçe şiddetlenen çatışmalar, petrol krizi, ithalata getirilen kısıtlama sonucu en temel tüketim mallarında yaşanan kıtlık sorunları döneme damgasını vurmuştur. Ülkenin içe kapanık olduğu bu dönemden çıkması ve dışarıya açılması ancak 12 Eylül 1980'den sonra kurulan muhafazakar ve liberal hükümetler döneminde olmuştur. Çeviri faaliyetleri de 1966-1980 yılları arasındaki süreçte yaşanan tüm bu büyük sosyal, ekonomik, politik ve kültürel değişimlerden etkilenmiştir. Türkiye'de siyasi ortamın değişmesi, çağdaşlaşma çabaları ve küresel ölçekte ortaya çıkan yeni çeviri ortamı hem çeviribilimi hem de çeviri uygulamaları için yeni bir çerçeve oluşmasına neden olmuştur. Ülke

yönetiminde yaşanan değişiklikler, dönemin içinde bulunduğu ekonomik koşullar, toplumsal olarak ideolojik çatışmaların yaşanması bu yıllardaki kültürel üretimi büyük ölçüde etkilemiştir (Arıkan, 2008; Küçük 2019). Çeviri faaliyetlerinin doğrudan kültürel üretim kategorisinde yer alması ve dolaylı yoldan diğer kültürel üretim unsurları üzerinde etki sahibi olması burada büyük önem teşkil etmektedir. İki siyasi darbe arasında kalan ve aynı zamanda dünyada yaşanan soğuk savaş yıllarına denk gelen bu dönemin siyasi olayları, toplumsal ve kültürel alanları etkilemiştir. Bu 14 yıllık süreçte Türkiye’de yaşanan toplumsal olaylar neticesinde *sağcı, solcu* gibi yeni kavramlar ortaya çıkmış, halk *sosyalizm, faşizm ve kapitalizm* gibi farklı ideolojik akımlarla tanışmıştır.

Başgüney’e (2015) göre edebiyata ilişkin faaliyetlerin incelenmesi, içinde bulunulan dönemin politik ve sosyal tarihine dair bulgular yansıtılmaktadır. Tarih boyunca toplumlar için bazı dönemlerde bazı ideolojiler daha baskın olmuştur. Özellikle, 1966-1980 yılları arasında Türkiye’de baskın olduğu ifade edilen İslamcılık, sosyalizm ve milliyetçilik akımlarının taraftarları arasındaki rekabet oldukça yoğun olmuştur. Bu rekabetin bir sonucu olarak edebi eserlerin bu tarafların fikirlerini yansıtmaları veya insanları belirli taraflara doğru yönlendirmeleri söz konusu olmuştur. Edebi çeviri alanında çeşitli eserlerin Türkçeye çevrilmesiyle önemli gelişimler yaşanmıştır. Okurların Batı’da popüler olan fikirlerle ve edebiyat akımlarıyla buluşması devlet destekli ve özel girişimlerle desteklenmiştir. Özel girişimler olarak yayınevlerinin rolü bu dönemde çok önemlidir. Edebi anlamda yayıncılığın hızla geliştiği bu süreçte birçok yeni özel yayınevlerinin kurulması ve bu yayınevlerinin belirli ideolojiler için mücadele içine girmesi söz konusu olmuştur. Türk Edebiyatı’nda yeni edebi türler ve biçimler kabul edilmiş, yazarlar için güncel temalar ve yeni üsluplar sağlanmıştır.

Yayınevlerinin yanı sıra bu dönemde yayın hayatını sürdüren *Yeni Dergi, Varlık Dergisi, Yeditepe Dergileri* gibi edebi dergiler de siyasi ve toplumsal manzaranın yansıtılmasında etkili olmuşlardır. Örneğin, *Yeni Dergi* hem güncel politik gelişmelere cevap verme hem de çeviri faaliyetlerine önem verme gibi özelliklere sahiptir. Bir başka ifadeyle, edebi ve siyasi bakış açısının yanı sıra çeviri alanı açısından da oldukça önemli bir dergi olmuştur. 1964 yılında yayımlanmaya başlanan *Yeni Dergi*, 1975 yılına kadar yayın hayatını düzenli olarak sürdürmüş ve toplamda 128 sayı yayımlanmıştır (Albiz, 2018). Derginin ilk sayılarında çeviri faaliyetlerine oldukça fazla yer verilmiştir; şiir, hikaye, siyasi metinler, eleştiriler ve denemeler gibi türlerde çeviri yazılar içerik olarak yer almıştır (Albiz, 2018).

Edebi çevirinin yanı sıra, akademik dergiler ve konferanslarla birçok disiplin içerisinde yapılan araştırma ve fikirlerin de yayıldığı bir dönem ortaya çıkmaya başlamıştır. Türkiye’deki akademisyenler ile dünyanın geri kalanındaki akademisyenler arasındaki bilgi alışverişi çeviri faaliyetleri ile güçlenmiştir. Bu sayede çevirmenlerin, bilimlerin ve bilimsel çalışmaların ilerlemesi ve gelişmesinde önemli bir rolü olduğu ifade edilmektedir. Aynı zamanda 1960’lı yıllardan itibaren özgün bir disiplin olma yoluna giren çeviribiliminin Batı’da ortaya çıkışıyla beraber çeviri yazında kuramsal ve bilimsel yazılarda yer almaya başlamıştır.

1960’lı yılların sonlarında ve 1970’li yıllarda milliyetçi ideolojilerdeki yayılım, Türk kültürünün ve kimliğinin tanıtılması isteği çeviri faaliyetlerine yaklaşımı şekillendirmiştir. Çevirinin hem ulusal ve kültürel mirası korumada hem de Türkiye ile Batı arasında bir köprü kurmasındaki görevi bu süreçte de devam etmektedir. Dönemin politik ve ekonomik çalkantılar bakımından yoğun olması, her ne kadar olumlu gelişmeler yaşansa da, hem çeviri faaliyetleri hem de çevirmenler için zorluklar ve kısıtlamalar getirmiştir. Bu yıllarda ideolojik kısıtlamalar, toplum üzerindeki politik baskı ve sansür durumları yazar ve çevirmenlerin ifade özgürlüğünü

kısıtlamış, hatta yasal yaptırımlarla karşılaşmalarına sebep olmuştur. Çevirmenlerin bireysel dünyalarında yaratıcı ifadeleri ve kültürler arası etkileşimi sağlayan toplumsal bilince uyma güdülerini arasında kalması, bu sürecin çeviri faaliyetleri açısından en önemli sorununu oluşturmuştur. Bu süreç, çevirmenlerin ne kadar kritik bir toplumsal göreve sahip olduklarını ortaya koymuştur. Sonuç olarak, 1960'lı yılların ortalarından 1980 yılına kadar toplumsal yaşamdaki dinamizm çeviri faaliyetlerinde de hareketliliğe yol açmıştır ve dönüşümlerin yaşanmasına sebep olmuştur.

Yazko Çeviri Dergisi (1980-1984)

Mustafa Kemal Ağaoğlu ve kardeşi Tektaş Ağaoğlu tarafından temelleri atılan Ağaoğlu Yayınevi, 1962 yılında faaliyetine başlamış ancak 1970'lerin ortalarında kapanmıştır. Yayınevinin kapanışının ardından Mustafa Kemal Ağaoğlu, bu sefer bir kooperatif kurma amacını gütmüş ve Sınırlı Sorumlu Yazar ve Çevirmenler Yayın Kooperatifi (YAZKO) 1970'lerde kurulmuştur (Depe, 2014). 22 Nisan 1980 tarihinde resmi olarak kurulan *Yazko*, beyaz güvercin figürüyle mavi zemin üzerinde tasvir edilmektedir ve yayınevinde daha önce hiç yayımlanmamış eserlerin basımına karar verilmiştir. Oktay (2009), *Yazko*'yu 12 Eylül döneminin en önemli kültürel gelişmelerinden biri olarak değerlendirmiştir.

Dönemin politik ve ekonomik sorunları sebebiyle ortaya çıkan basım sorunlarına rağmen kooperatif her ay dört kitap yayımlamıştır. Kooperatife sürekli yeni üyelerin katılıyor olması ve bu üyelerin de yeni fikirler getirmesi neticesinde *Yazko Edebiyat* dergisinin kurulmasına karar verilmiştir. Derginin çıkarılması fikri hem aylık maddi gelir olanağı sağlaması hem de kooperatif tarafından yayımlanan kitapların tanıtımlarının yapılması amacını güderek tercih edilmiştir. Kasım 1980'de *Yazko Edebiyat*'ın ilk sayısı yayımlanmıştır. *Yazko Edebiyat*'ın büyük ilgi görmesi, süreli yayınların başarısı fikrini yaymıştır ve felsefe, çeviri, gençlik gibi çeşitli alanlarda dergi hazırlıklarına başlanılmasına yol açmıştır (Toy, 2007, s. 113).

Yazko Edebiyat dergisinden bir yıl sonra Ahmet Cemal'in liderliğinde, Temmuz 1981'de *Yazko Çeviri* yayın hayatına başlamıştır. *Yazko Çeviri*, Temmuz 1981-Mart 1984 tarihleri arasında iki aylık periyotlarla toplam 18 sayı ile okurlarına ulaşmıştır. Yayının sahibi olarak Mustafa Kemal Ağaoğlu, yöneticisi olarak Ahmet Cemal ve yazı işleri müdürü olarak Adnan Özyalçın dergide görev almıştır (Depe, 2014). Derginin genel yayın politikası incelendiğinde, başta özel sayılar olmak üzere dergi iki ayda bir yayımlanmaktadır ve derginin kapak tasarımı genellikle sabit tutulmuştur. Yayın dili Türkçe olsa da, dergi bir çeviri dergisi olduğu için İngilizce, Fransızca, Almanca ve İtalyanca gibi farklı dillerde çeviri eserlere yer verilmiştir. Derginin tüm sayıları, dergi yöneticisi Ahmet Cemal'in giriş yazısıyla başlamaktadır (Şahin, 2023).

1980'li yıllarda, sanat ve edebiyat dünyası üzerinde bulunan yoğun siyasi baskı YAZKO'yu da etkilemiştir. YAZKO'nun bir kooperatif adı altında var olması ve siyasi söylemlerden kendisini soyutlaması sayesinde faaliyetlerine bu baskıdan biraz daha uzak şekilde devam etmesini sağlamıştır. Entelektüel çevrenin bu kooperatifin etrafında toplanmasının başlıca nedenlerinden biri de budur (Depe, 2014).

Yazko Çeviri dergisi, *Tercüme* dergisinin aksine devlet desteği olmaksızın faaliyet göstermiştir ve bu özelliğiyle çeviri tarihimizde öne çıkan bir değerdir. Türkiye Cumhuriyeti'nin bu dönemdeki olumsuz ekonomik ve siyasi koşullarına rağmen, büyük çabalar

sonucu ancak 3 yıl süreyle yayın yapabilmıştır. *Yazko Çeviri*, ulusal çeviri tarihimizde çeviri araştırmalarına odaklanan üç dergiden biri olma niteliğini de taşımaktadır. Ayrıca, toplumu bilgilendirmek, bilgi aktarmak, bilinçlenmeyi teşvik etmek, edebiyat ve dilin yanı sıra çeviri duyarlılığını geliştirmek gibi görevleri üstlenmiş bir yayın organı olarak da değerlendirilmektedir. Dergi, çeviri aracılığıyla okuyucularını çeşitli konularda bilgilendirirken aynı zamanda çeviriye dair bilimsel çalışmalara ve ülkedeki çevirmenlik mesleği ile ilgili gelişmelere de odaklanmıştır. *Yazko Çeviri* dergisi hakkında detaylı okumalar için Toy (2007), Depe (2014) ve Şahin (2023) tarafından yapılan çalışmalar dergi hakkında önemli başvuru kaynakları niteliğindedir.

Metis Çeviri Dergisi (1987-1992)

Metis Çeviri dergisi, Türkiye’de saygın bir çeviri dergisi olarak tanınır. Dergi, Türk edebiyatının yanı sıra dünya edebiyatından önemli eserleri Türkçeye kazandırmayı amaçlayan bir platform olarak faaliyet gösterir. İlk sayısı 1982 yılında yayımlanan *Metis Çeviri* dergisi, zaman içinde Türkiye’deki çeviri literatüründe önemli bir konum elde etmiştir.

Metis Çeviri dergisi, Metis Yayınları’nın bir yan kuruluşu olarak ortaya çıkmıştır. Derginin temel hedefi, dünya edebiyatındaki önemli eserleri Türkçeye kazandırmak ve Türk okurlarıyla paylaşmaktır. Ekim 1987’de yayımlanan ilk sayısında derginin sunuş kısmında, dil, çeviri olgusu ve eylemi ele alırken derginin amacı açıkça belirtilmiştir. Çeviri eyleminin yaşamın her noktasında nasıl bir etkisi olduğu ve dilimize giren yabancı dil yapılarının Türkçenin evrimini nasıl etkilediği vurgulanmış, bu doğrultuda belirli bir dil olgusu oluşturma amacının ve ayrıca; dil, kültür ve kuramlar bağlamında çeviri bilincinin oluşturulmasının önemi belirtilmiştir.

Metis Çeviri, 1987-1992 yılları arasında beş yıl süreyle yayın yapmıştır. Türk çeviri dergiciliği tarihinde en uzun süreli yayınlardan birisi olmuştur (Keleş, 2019). Toplam 20 dergi olmak üzere, her biri ortalama 153 sayfadan oluşan *Metis Çeviri* dergisi, toplam 3157 sayfadan oluşmaktadır (Göktaş, 2005). Her yıl dört adet dergi çıkartılmıştır ve toplamda 21 sayıya sahiptir. Dergi, filolog, yazar, akademisyen ve çevirmenlerden oluşan bir yayın kurulu tarafından hazırlanmıştır ve herhangi bir kurum desteği almamıştır. *Metis Çeviri* dergisi, yayımlanma sürecinde dünya yazınının seçkin örneklerine yer vermiştir. Çeşitli şiir, öykü, oyun, senaryo, dil ve çeviri kuramlarını, yabancı yazar ve bilim insanlarının alanla ilgili deneme ve incelemelerini Türkçeye çevirmiştir. En fazla çeviri Batı dillerinden ve İngilizceden gerçekleştirilmiştir.

Metis Çeviri dergisi, hem öne çıkan yazarların eserlerine alan açmış hem de genç yetenekleri desteklemiştir. Aynı zamanda, farklı dillerden Türkçeye çeviri yapan çevirmenlere de dergi içinde yer verilmiştir. Editörlük süreci genellikle deneyimli çevirmenler ve edebiyat eleştirmenleri tarafından yönetilirken, derginin yayın politikası, çeşitliliği özendirmeye ve farklı kültürlerden eserlere öncelik tanımaya odaklanmıştır. Dergi, zaman zaman çeviri atölyeleri, söyleşiler ve edebiyat etkinliklerine de katkı sağlayarak çeviri alanındaki tartışmalara ve gelişmelere destek olmuştur. Genellikle edebi eserlerin çevirilerine odaklanan dergide, sosyal bilimlerden felsefeye, sanattan kültür tarihine kadar çeşitli konularda çevirilere de yer verilmiştir ve bu yönüyle de farklı disiplinlerden gelen çevirilerle zengin bir içeriğe sahip olduğunu söylemek mümkündür.

Metis Çeviri, çeviri olgusunu her açıdan ele alarak Türkçenin dilini ve kültürünü araştırmayı, korumayı, geliştirmeyi ve üzerinde bir bilinç oluşturmayı amaçlarken, Türkçe için de farkındalık yaratma düşüncesiyle hareket etmiştir. Dergi, nesnel ve bilimsel eleştiri yazıları aracılığıyla çeviri alanında bir denetleme yapılmasını ve çevirmenlere, çevirmen adaylarına ve okurlara rehberlik edilmesini hedeflemiştir. Çevirinin günlük yaşamdaki rolünü ve anadile olan etkilerini vurguladıktan sonra, okurları çeviri konusunda bilinçlendirmeyi amaçlayan dergi, bu bağlamda öğretim amaçlı bir işlev de üstlenir. Çeşitli çeviri dilleri ve metin türleriyle dolu zengin bir içeriğe sahiptir. Günümüzde çeviri ve edebiyatla ilgilenen herkesin faydalanabileceği bu dergi, özellikle çeviri bölümü öğrencileri ve akademisyenler için bir başvuru kaynağı olarak değerlendirilebilir (Göktaş, 2005).

Metis Çeviri dergisi, Türk edebiyatına ve okurlarına geniş bir perspektif sunarak çeviri faaliyetlerine katkıda bulunan önemli bir yayın organıdır. Bu dergi, Türkiye'deki çeviri alanındaki gelişmeleri takip etmek ve dünya edebiyatının çeşitli örnekleriyle tanışmak isteyenler için değerli bir kaynaktır. Dergi hakkında daha ayrıntılı bilgi edinmek amacıyla Göktaş (2005) ve Keleş (2019) tarafından yapılan çalışmalara başvurulabilir.

21. Yüzyılda Çeviri Etkinliği (2000'ler)

21. yüzyılda küreselleşme ve teknolojik gelişmeler, Türkiye'de çeviri faaliyetlerinde önemli gelişmelerin yaşandığı bir dönemi beraberinde getirmiştir. Bu dönemde, kültürlerarası etkileşim, teknolojik ilerlemeler, küresel iletişim ve edebiyatın uluslararası alanda daha geniş bir kitleye ulaşması gibi faktörler çeviri faaliyetlerini ön plana çıkarmıştır. Bu kapsamda 21. Yüzyılda çeviri faaliyetleri Akademik Çalışmalar ve Dergiler, Çeviri Projeleri ve Çeviri Eğitimi olmak üzere üç başlık altında irdelenmiştir.

Akademik Çalışmalar ve Dergiler

Türkiye'de 2000'li yıllardan sonra yayımlanan çeviri dergileri ve yapılan akademik çalışmalar disiplinin gelişimini desteklemiş, çeviri bilimi ve uygulamalarının daha geniş bir şekilde tartışılmasına olanak sağlamıştır. Üniversitelerin çeviri çalışmalarını zenginleştirmek amacıyla çeviri merkezleri kurduğunu belirtmek mümkündür. Bu merkezler kapsamında farklı disiplinlerden gelen akademisyenlerin de çeviri çalışmalarına katkı sağlamaları amaçlanmıştır. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Çeviribilim Araştırma ve Uygulama Merkezi bu merkezlere bir örnek olarak gösterilebilmektedir. Çeviribilim Araştırma ve Uygulama Merkezi bünyesinde öğrencileri ve akademisyenleri bilimsel açıdan destekleyecek çalıştaylar gibi etkinlikler düzenlenmektedir.

Araştırma merkezlerine ek olarak, günümüzde çeviri üzerine çeşitli akademik dergiler ve yayınlar ortaya çıkmıştır. *Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi*, *İstanbul Üniversitesi Çeviribilim Dergisi*, *Dünya Dilleri, Edebiyatları ve Çeviri Çalışmaları Dergisi* ve *Uluslararası Dil ve Çeviri Çalışmaları Dergisi* gibi dergiler, çeviriyle ilgili çeşitli konularda makalelere ve araştırmalara yer vermektedir. Akademik ve bilimsel çalışmaların yer aldığı bu dergilerin yanı sıra 2007-2013 yılları arasında yayın hayatını devam ettiren bir *Çevirmenin Notu* dergisi de bu dönemde yer almıştır. Türkçe'de uzun soluklu bir yayın geçmişine sahip olan dergi, 6 yıl boyunca üç aylık periyotlarla yayımlanmış ve toplamda 17 sayıya ulaşmıştır. Herhangi bir kurum tarafından desteklenmemiş olan derginin her bölümüne ayrı bir editör atanmıştır.

Derginin içeriği genel olarak “Çağdaş Türk Şiiri”, “Çağdaş Türk Öyküsü”, “Söyleşi”, “Çeviri Şiir”, “Çeviri Öykü”, “Deneme” ve “İnceleme” bölümlerinden oluşmuştur (Keleş, 2019). *Çevirmenin Notu Dergisi*’nin yanı sıra, 1989 yılından beri 2023 yılında da yayın hayatına devam eden *Frankofoni Dergisi*’nden de bu bağlamda söz etmek gerekmektedir. *Frankofoni Dergisi*’nin içeriğinde Fransız ve Türk edebiyatı, dilbilim ve çeviribilim gibi alanlarda yapılan güncel çalışmalara yer verilmektedir (Kartal, 2010). 1989’dan beri (otuz beş yıldır) yayın hayatını sürdüren dergi; Türk edebiyatı ve Fransız edebiyatı üzerinde önemli etkilere sahip olmuş ve uluslararası düzeyde araştırmacıların Türkçe Fransızca dil çiftinde yaptıkları çalışmalara ev sahipliği yapmıştır.

2000’li yıllarda Türkiye’de ve uluslararası alanda çeviri konferansları ve seminerler düzenlenmiş, bu etkinlikler çeviri konusundaki akademik çalışmaların paylaşılmasına ve tartışılmasına olanak tanımıştır. Çeviri konferansları ve seminerleri genellikle çeşitli dil ve kültürler arası iletişimi geliştirmeyi, çeviri alanındaki yenilikleri paylaşmayı, tartışmayı, çeviri süreçlerinde karşılaşılan zorlukları ele almayı amaçlamaktadır. Bu tür etkinlikler genellikle çevirmenler, çeviribilimciler veya çeviri alanında çalışan akademisyenler, dilbilimciler, şairler, yazarlar, yayıncılar ve çeşitli kültürlerden gelen uzmanları bir araya getirmektedir. Uluslararası alanda gerçekleştirilen konferanslar ile dünya genelinde çeviri alanındaki gelişmeleri ve yenilikleri paylaşma, kültürler arası anlayışı artırma gibi hedeflere ulaşmak beklenmektedir. Türkiye’de çeviri alanındaki etkinlikler ulusal ve uluslararası düzeyde gerçekleştirilmektedir. Örneğin, 11-13 Eylül 2023 tarihlerinde Boğaziçi Üniversitesi tarafından gerçekleştirilen “Birinci Ulusal Çeviri Teknolojileri Kongresi” bu etkinliklere güncel örneklerden biri olarak gösterilebilmektedir.

2000’li yıllarda Türkiye’de çeviri alanında yaşanan gelişmeler, çeviriyle ilgili akademik çalışmaların ve araştırmaların daha da çeşitlenmesini ve derinleşmesini sağlamıştır. Bu durum, çeviri biliminin daha geniş bir bakış açısıyla ele alınmasını mümkün kılmış ve çeviri disiplindeki bilgi birikiminin artmasına ve zenginleşmesine katkıda bulunmuştur.

Çeviri Eğitimi

Türkiye’de 2000’li yıllardan sonra çeviri eğitimi, küreselleşme ve uluslararası etkileşimle birlikte önemli değişimler yaşamıştır. Bu dönemde çeviri alanındaki eğitim teşvik edilmiş ve geliştirilmiştir. Yabancı Dil ile ilişkili eğitim verilen “Dil ve Edebiyat”, “Dil ve Kültür” ve “Öğretmenlik” bölümlerinin zamanla popüleritesini kaybetmesiyle üniversitelerde önlisans ve lisans düzeyinde olmak üzere “uygulamalı çeviri”, “çeviribilimi” ve “mütercim ve tercümanlık” gibi bölümlerin açılması bu dönemde birbirini takip etmiştir. YÖK Atlas üzerinden güncel olarak eğitim-öğretime devam eden bu bölümlerin hangi üniversitelerde yer aldığının detaylı bilgisine ulaşmak mümkündür. YÖK Atlas veri tabanından elde edilen sayısal verilere Tablo 1 ve Tablo 2’de yer verilmiştir.

Tablo 1.
2023 Yılında Türkiye ve KKTC’de Önlisans Düzeyinde Çeviri Eğitimi Veren Bölümler: Önlisans

Bölüm Adı	Üniversite Sayısı
Uygulamalı İngilizce Çevirmenlik	22
Uygulamalı İspanyolca Çevirmenlik	1

Tablo 2.*2023 Yılında Türkiye ve KKTC'de Lisans Düzeyinde Çeviri Eğitimi Veren Bölümler: Lisans*

Bölüm Adı	Üniversite Sayısı
Çeviri Bilimi (İngilizce)	2
İngilizce Mütercim ve Tercümanlık	62
Fransızca Mütercim ve Tercümanlık	6
İngilizce, Fransızca Mütercim ve Tercümanlık	3
Almanca Mütercim ve Tercümanlık	8
Arapça Mütercim ve Tercümanlık	12
Rusça Mütercim ve Tercümanlık	4
Bulgarca Mütercim ve Tercümanlık	1
Çince Mütercim ve Tercümanlık	1
Japonca Mütercim ve Tercümanlık	1
Farsça Mütercim ve Tercümanlık	1

YÖK Atlas üzerinden taranan veriler ışığında çeviri alanında önlisans düzeyinde eğitim veren 23 üniversite bulunduğu ve bu üniversitelerin yalnızca birinde İspanyolca dilinde eğitim verildiği tespit edilmiştir. Lisans düzeyinde çeviri eğitimi veren üniversitelerde ise İngilizce, Fransızca, Almanca ve Arapça ağırlıklı olmak üzere, bu dillere ek olarak Rusça, Bulgarca, Çince, Japonca ve Farsça dillerinde de mütercim ve tercümanlık bölümlerinin yer aldığı belirlenmiştir. Özellikle belirtmek gerekir ki, son 10 yıl içerisinde çeviri alanında eğitim veren programların sayısı ciddi bir artış göstermiştir. Bu programlarda öğrencilere genel dilbilgisi, dilbilim, edebiyat bilgisi, kültür bilgisi, çeviri tarihi, çeviri kuramları ve çeviri uygulamaları gibi konularda kapsamlı eğitim imkânı sunulmaktadır.

Çeviri programlarının artış göstermesi çeviri eğitimi üzerine yapılan akademik ve bilimsel çalışmalara da hız kazandırmıştır. Bu çalışmalar kapsamında çeviri öğrencilerinin becerilerini geliştirmek ve eğitim süreçlerini iyileştirmek için uygulanabilecek yöntemler ve tekniklere odaklanılmıştır. Bu durum, alandaki güncel çalışmalar içerisinde çeviri eğitimi/öğretimi araştırmaları gibi başlıklar altında akademik ve uygulamalı çalışmaların önemli bir yer edinmesini sağlamıştır. Önlisans ve lisans programlarına ek olarak lisansüstü (yüksek lisans ve doktora) düzeyde de eğitim veren programlar çeşitlenerek çoğalmıştır. Lisansüstü öğrencilerin yaptıkları akademik çalışmalar ve sundukları tezler bir bilim dalı olarak çevirinin zenginleşmesine de katkıda bulunmuştur. Çalışkan ve Kartal (2021), 1985-2020 yılları arasında çeviri konusunda yazılan lisansüstü tezlere dair çalışmasında toplamda 816 teze yer vererek bu tezlerin tematik sınıflandırmasını gerçekleştirmiştir. Çalışma kapsamında beş ana kategori belirlenmiş ve bu ana kategoriler alt başlıklarla sınıflandırılmıştır. Belirlenen ana kategori başlıkları kitap ve yazar incelemeleri, disiplinlerarası çeviri incelemeleri, teorik çeviri incelemeleri, sözlü çeviri incelemeleri ve diğer şeklindedir (Çalışkan & Kartal, 2021). Çalışkan ve Kartal'ın (2021) aynı veri tabanı üzerinden yapmış olduğu bibliyografik inceleme sonucunda da bu 816 tez çalışmasının 725'inin 2000-2020 yılları aralığında yapılmış olduğu tespit edilmiştir. Bu durum 2000'lerde çeviri ve çeviri eğitiminin akademik bağlamda 2000 yılından sonraki faaliyet artışına bir gösterge olarak değerlendirilebilir.

Günümüzde çeşitli kurumların çeviri atölye çalışmaları ve seminerler düzenlemesi öğrencilere ve çevirmenlere uygulamalı eğitim fırsatları sunması, çeviri alanındaki profesyonellerin ve öğrencilerin bilgi ve becerilerini geliştirmelerine önemli katkılar sağlamaktadır. Genelde alanda deneyimi bulunan çevirmenler ve dil uzmanları bu etkinliklerde

katılımcılara kendi bilgi birikimlerini aktararak bir etkileşim oluşturmaktadır. Atölye çalışmalarında ise katılımcılar belirli metinleri çevirerek bilgilerini pratiğe dökme fırsatı yakalayabilmektedirler. İnternetin ve teknolojinin oldukça yaygın olduğu bu dönemde çeviri eğitiminin çevrim içi platformlarda da yer edinmesi kaçınılmaz olmuştur. Bu platformlar aracılığıyla alanla ilgili ve ilişkili herkes yer ve zaman mefhumundan etkilenmeyecek şekilde kendilerini geliştirme fırsatları yakalamaktadırlar. Bu gelişmeler de, Türkiye’de çeviri eğitiminin çeşitliliğini arttırmış ve yeni yetişen çevirmenlerin alanlarında yetkin ve uluslararası standartlardan haberdar bireyler haline gelmelerine katkıda bulunmuştur.

Çeviri Projeleri

2000 yılından sonra, Türk edebiyatını dünya çapında daha geniş bir kitleye tanıtmak ve yabancı okurlarla buluşturmak amacıyla bir dizi çeviri projesi hayata geçirilmiştir. Bu çabalar, çeşitli kurumlar tarafından yürütülen ulusal çeviri projeleri ve destek programları aracılığıyla etkin bir şekilde sürdürülmüştür. Türkiye’de bu konuda zaman zaman çalışmalarda bulunan Türk Kütüphaneciler Derneği, Türk Dil Kurumu, Kültür ve Turizm Bakanlığı ve Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü gibi kurumlar çeşitli çeviri projelerini destekleyerek, dünya edebiyatının önemli eserlerinin Türkçe çevirilerinin yapılmasını sağlamaktadırlar.

Dünya klasiklerinin, çağdaş ve nitelikli çevirileri Türkçeye kazandırılırken, popüler kültür eserlerinin de geniş bir kitleye ulaşması sağlanmaktadır. Küreselleşmenin de etkisiyle, özellikle popüler kültür alanında ortaya çıkan yazının ilgi ve merak uyandırma düzeyinin oldukça yüksek olduğu günümüzde, yayınevlerinin satış politikalarını da kapsam içinde tutarak oldukça hızlı ve verimli bir çeviri etkinliği sağladıklarını ifade etmek mümkündür. Yazın dışında, bilim, sanat, teknoloji, felsefe gibi alanlardaki eserlerin de çevirilerinin yapılması Türk akademisyenlerin kendi alanlarının literatürlerine hâkim olma seviyelerini arttırmış ve büyük katkı sağlamıştır.

Yabancı dillerden Türkçeye yapılan çevirilerin yanı sıra 2000’li yıllardan itibaren Türk yazarlarının eserleri de uluslararası arenada yer almaya başlamıştır. Orhan Pamuk’un 2006’da Nobel Edebiyat Ödülü’nü kazanması Türk edebiyatını küresel ölçüğe taşımaya başlamıştır. Dünyanın farklı noktalarında yaşayan insanlarda Türk edebiyatına dair ilgi ve merak uyanması Türkçe eserlerin farklı dillere çevrilmesine dair faaliyetleri başlatmıştır. Özellikle Yaşar Kemal, Orhan Pamuk, Elif Şafak, Zülfü Livaneli, Ahmet Hamdi Tanpınar gibi yazarların kitapları, birçok farklı dile çevrilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından 2005 yılından beri yürütülen TEDA Programı, Türk edebiyatı eserlerinin yabancı dillerde yayımlanmasını desteklemek amacıyla yayınevlerine hibe desteği sağlamaktadır. TEDA Programı kapsamında 2005-2021 yılları arasında 89 farklı ülkede bulunan yayıncıların başvurularına yapılan destekler sonucunda 3110 adet eser çevrilerek yayımlanmıştır.

Edebi eserler ve alan yazılarına ek olarak dünya genelinde popüler olan yabancı filmlerin ve dizilerin Türk izleyicileri için uyarlamaları ve çevirileri yapılmaktadır. Bu kapsamda dublaj, altyazı çevirisi gibi alanlar önem kazanmış ve piyasada bir yer edinmiştir. Tüm bu bahsi geçen çabalar, Türk halkının küresel çapta önemli eserleri tanınması, popüler kültür hakkında bilgi sahibi olması ve kültürlerarası iletişiminin güçlenmesi fırsatını sunarken

aynı zamanda, Türk kültürünün de dünyanın bambaşka yerlerindeki insanlara tanıtılmasına ön ayak olmaktadır.

Tartışma ve Sonuç

Türkiye'de Cumhuriyetin ilk yıllarından bugüne, 100. yılın kutlandığı 2023'e kadar gerçekleşen çeviri faaliyetleri genel çerçevede dünyanın geri kalanı ile etkileşimi dinamikleştirmek ve kültürel başlıkları tanımak amacına yönelik olmuştur. Erken Cumhuriyet Dönemi ve devamında Tercüme Bürosu ve *Tercüme* dergisiyle klasik edebi eserlerin çevirilerinin yoğun bir şekilde okurla buluşturulması, Türk halkının kendinden başka yaşam ve düşünüş biçimlerine, fikir ve anlatılara aşına hale gelmesini sağlamıştır. Çevirilerin tek gayesi diller arası aktarımı sağlamak olmamış, kültürel ve ideolojik bağlamda yabancılıkları aşma niteliği de taşımışlardır. Tüm bu etkiler bağlamında, Türkiye'nin uluslararası platformda birçok sektör ve alanda entegrasyonunun kolaylaşmasına dair adımlar olarak çeviri etkinliğini bir başrol oyuncusu olarak değerlendirmek mümkündür. Bu süreçlerin içerisinde, çeviri alanının gelişimini en geniş perspektifte gözlemleyebildiğimiz yayınlar çeviri dergileri olmuştur. Dergilerin çevirmenleri bir araya getirerek fikir paylaşımı ve iş birliği uygulamalarının içinde olmalarını sağlamak, çeviri eleştirileri ve çeviri eğitimi gibi başlıklara temel oluşturabilecek yazılara ev sahipliği yaparak çevirinin disiplinleşmesine önemli düzeyde katkı sağladıklarını belirtmek mümkündür. Aynı zamanda, çevirinin hem akademik hem de entelektüel alanda kıymetini arttırmış olan bu dergiler, çeviri ile ilgili veya ilgisiz herkesin bakış açısı üzerinde etkili olmuştur.

Cumhuriyetin ilerleyen dönemlerinde, dünyanın geri kalanında gerçekleşen gelişmeler ve yenilikler çeviri etkinliklerini de etkisi altına almıştır. Yoğunlaşan çeviri uygulamalarının kapsamı içine bilim, teknoloji, sağlık, hukuk gibi teknik alanlar da dahil olmuştur. Bu sayede, alanlara özgü terimler ve çeviri biçimleri ortaya çıkmış ve çevirmenlerin mesleki anlamda görünürlüğü farklı boyutlar kazanmıştır. Bir meslek olarak çeviri yapma eylemi beraberinde çeviri eğitimine dair büyük adımlar atılmasına da sebep olmuştur. Özellikle 21. yüzyıl bağlamında ele alındığında çeviri eğitiminin kapsamının ciddi biçimde genişlediğini görmek mümkündür. Bu dönemin içerisinde gerçekleştirilen faaliyetlerin belirlenmesi, güncel durumun tespiti açısından büyük önem taşımaktadır. Çeviri eğitimiyle beraber hayata geçirilen akademik ve bilimsel çalışmalar ve çeviri projeleri de çağdaş çeviri manzarasına bir bakış sunmaktadır. Bu çalışmada çevirinin Türkiye'deki 100 yıllık serüvenine genel bir bakış sunulmuş, çevirinin bir disiplin olarak ve ayrıca, bir uğraş olarak ilgi alanının eğilimleri belirtilmek istenmiştir. 100. yılda kutluyor olduğumuz kültürel ve tarihi mirasın birçok aşamasında büyük katkı sağlamış olan çeviri etkinliklerinin gelişimine ve ilerleyişine ışık tutmak bu çalışmanın birincil amacı olmuştur. Sonuç olarak, her gün başka bir yenilikle bezenen bu serüvene bir üstbakış oluşturulmuştur.

Kaynakça

- Albiz, Ü. (2018). 1960-1980'li yıllarda Türkiye'de yazın çevirisi ve yeni dergi örneğinde yazın çevirisi faaliyetleri. *Tarih Okulu Dergisi*, 11(34), 1051-1061.
- Anamur, H. (1998). Hasan Ali Yücel ve bir aydınlanma yolu olarak çeviri. S. Boybeyi (Yay. Haz.), *100. yıl doğum yıldönümünde Hasan Ali Yücel* içinde (s. 115-133). Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Arıkan, Z. (2008). The history of translation in Turkey. *Encyclopedia of Literary Translation into English Volume 2* içinde (s. 1481-1487). Fitzroy Dearborn Publishers.
- Arusoğlu, S. (2010). Tercüme dergilerinde çeviri tarihi. *Hacettepe Üniversitesi Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi*, 2(20), 53-68.
- Ataç, N. (1941). Tercümeyle dair. *Tercüme*, 1(6), 505-507.
- Avcı, N. (2020). Osmanlı-Türk toplumunda çeviri etkinliği üzerine tarihsel bir inceleme. *Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü e-Dergisi*, 4(1), 153-161.
- Avcı, N., & İşcen, İ. (2021). History of the Turkish Republic as translation historical contradictions. F. Yücel & M.T. Öncü (Yay. Haz.), *Zur geschichte der übersetzung in der Türkei: Themen und perspektiven* içinde (s. 83-99). Logos Verlag Berlin GmbH.
- Başgüney, H. (2015). *Yazarlar çağı, Türkiye'de 1960 ile 1980 yılları arasında edebi üretim ve politika*. Yazılama Yayınevi Hizmetleri.
- Berk, Ö. (1999). *Translation and westernisation in Turkey (from the 1840s to the 1980s)* [Doktora Tezi, Warwick Üniversitesi]. <http://webcat.warwick.ac.uk/record=b1368025~S15>
- Berk Albachten, Ö. (2015). The Turkish language reform and intralingual translation. Ş. Tahir Gürçağlar, S. Paker ve J. Milton (Yay. Haz.), *Tradition, tension and translation in Turkey* içinde (s. 165-180). <https://doi.org/10.1075/btl.118.08alb>.
- Bulut, F. (2011). 68 kuşağı gençlik olaylarının uluslararası boyutu ve Türkiye'de 68 kuşağına göre Atatürk ve Atatürkçülük anlayışı. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 11(23), 123-49.
- Can, M. Z. (2015). *İdeolojik çeviri Tanzimat ve Cumhuriyet dönemi örneğinde* [Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi]. <https://acikerisim.sakarya.edu.tr/handle/20.500.12619/77263>
- Çalışkan, D. & Kartal, E. (2021). Türkiye'deki çeviri konulu tezler üzerine tematik bir inceleme (1985-2020). *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 25, 1214-1257. <https://doi.org/10.29000/rumelide.1032583>.
- Çalışkan, D. & Kartal, E. (2021). Türkiye'deki çeviri konulu tezler üzerine bibliyometrik bir inceleme (1985-2020). *İstanbul Üniversitesi Çeviribilim Dergisi*, 15, 35-73. <https://doi.org/10.26650/iujts.2021.987390>
- Depe, D. (2014). Türkiye'nin ilk ve tek yazarlar kooperatifi Yazko ve Yazko Edebiyat Dergisi. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 36, 83-108. <https://doi.org/17133/tba.74322>

- Göktaş, N. (2005). *Türk çeviri tarihinde Tercüme dergisi ve Metis Çeviri Dergisi'nin yeri*. [Doktora Tezi]. Çukurova Üniversitesi.
- Göktepe, F. (2014). *Cumhuriyet döneminde yayınlanan tercüme dergilerinin çeviri sosyolojisi açısından irdelenmesi (1940-1946)* [Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi]. <https://acikerisim.sakarya.edu.tr/handle/20.500.12619/91000>
- Günyol, V. (1983). Türkiye'de çeviri. *Cumhuriyet dönemi Türkiye ansiklopedisi: Cilt 2 içinde* (s. 324-330). İletişim Yayınları.
- Heyd, U. (1954). *Language reform in Turkey*. Israel Oriental Society.
- Kartal, E. (2010, Mayıs 20-22). *Frankofoni dergisinin içerik analizi yöntemiyle değerlendirilmesi* [Konferans sunumu], VI. Ulusal Frankofoni Kongresi, Türkiye.
- Kayaoğlu, T. (1996). *Türkiye'de tercüme müesseseleri*. [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Keleş, D. (2019). *Çeviribilimde kuram-uygulama ilişkisi bağlamında bir araç olarak dergiler: Metis Çeviri ve Çevirmenin Notu dergilerinin incelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. Sakarya Üniversitesi.
- Kırpık, G. & Tokdemir, M. A. (2014). Talim ve Terbiye Kurululu'nun kararları ışığında tarih dersleri ve tarih eğitimi (1925-1928). *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(16), 382-394.
- Küçük, A. (2019). Türkiye'de sosyal ve siyasal değişim: 1980 ve sonrası. *Econharran Harran Üniversitesi İİBF Dergisi*, 3(4).
- Lewis, G. (1999). *The Turkish language reform: A catastrophic success*. Oxford University Press.
- Oktay, A. (2009, Kasım 7). Yazko'nun anısı ve işlevi. *Cumhuriyet*, 18.
- Sauer, J. (1997). Türkiye'de ilk çeviri dergisi: Tercüme. M. Çıkar (Çev.), *Kebikeç*, 5, 35-49.
- Soysal, F. (2017). Cumhuriyet Dönemi çeviri kurumları, Tercüme Bürosu ve kurumsallaşma ilişkisi üzerine bir değerlendirme. *Tarih Okulu Dergisi*, 32, 211-220.
- Şahin, S. S. (2023). *Yazko Çeviri dergisi üzerine bir inceleme*. [Yüksek Lisans Tezi]. Mersin Üniversitesi.
- Tahir Gürçağlar, Ş. (2001). *The politics and poetics of translation in Turkey 1923-1960*. [Doktora Tezi]. Boğaziçi Üniversitesi.
- Tahir Gürçağlar, Ş. (2005). *Kapılar: Çeviri tarihine yaklaşımlar*. Scala Yayıncılık.
- Toy, E. (2007). *Yazko'nun öyküsü*. Yaz Yayınları.
- Tuncel, B. (1958). Ataç ve tercüme. *Tercüme*, 12(63-64), 72-74.
- Tuncor, F. R. (1989). *Milli Eğitim Yayınları bibliyografyası*. Milli Eğitim Basımevi.
- Vural Kara, S. (2010). Tarihsel değerlendirmeler ışığında Türkiye'de çeviri etkinliği. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(1), 94-101. <https://doi.org/10.17860/efd.11384>.